

برابری اجتماعی مبتنی بر دسترسی برابر به رسانه‌ها

پژوهش چالش‌های فرهنگی اجتماعی فناوری‌های جدید ارتباطی - اطلاعاتی توسط دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی منتشر شد.

پژوهش چالش‌های فرهنگی – اجتماعی فناوری‌های جدید ارتباطی - اطلاعاتی توسط دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی منتشر شد.

به گزارش ایسنا، در ابتدای این پژوهش با تأکید بر گزاره "جهان وارد عصر تازه‌ای شده است" موضوع پیامدهای فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی مورد بررسی قرار گرفته و این موضوع از منظر و نگاه "جامعه‌شناختی انسجام اجتماعی" مورد تحلیل قرار گرفته است.

در ادامه این پژوهش مبحث فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی در پوشش جامعه اطلاعاتی مطرح و سپس به پیامدها و چالش‌های اجتماعی - فرهنگی آن‌ها ذیل معیارهایی چون برابری یا نابرابری اجتماعی، هویت‌های پایدار و ناپایدار، وحدت و تمایزپذیری اجتماعی پرداخته شده است.

در بخش دیگری از این پژوهش عنوان شده است: بحث درباره پیامدهای فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی نیازمند قالبی است که در پوشش آن بتوان مفاهیم مربوط به این پیامدها را سامان داد.

همچنین در ادامه اشاره شده است: بحث مربوط به پیامدهای فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی به قدری گسترده و متنوع است که از چالش‌های اجتماعی مربوط به تبعیض گروه‌ها، طبقات و اقوام در بهره‌مندی از این فناوری‌ها تا چالش اخلاقی، رسانه‌ای، زبانی، هویتی، فرهنگی و مانند آن‌را در برمی‌گیرد؛ ضمن آنکه هر یک از این مقولات و مفاهیم نیز در درون خود به ده‌ها مسائل و موارد قابل تفکیک هستند.

این پژوهش درجای دیگری آورده است: فناوری‌های نوین ارتباطی چه پیامدهای اجتماعی به دنبال دارد؟ آیا انسجام اجتماعی را تقویت می‌کند یا برعکس سبب تضعیف انسجام اجتماعی شده و به پاره‌پاره شدن (مجازی و فیزیکی) بیشتر جوامع می‌انجامد؟ آیا با گذار ایران به جامعه اطلاعاتی، انسجام اجتماعی آن افزایش می‌یابد یا برعکس؟

در پاسخ به سوالات فوق چنین آمده است: با پیدایش شبکه‌های نوین و جهانی اطلاعات و ارتباطات و تأثیرپذیری همه ابعاد زندگی بشر از این انقلاب تکنولوژیک، جهان وارد جامعه جدیدی شده است که بعضی از محققان آن را “جامعه اطلاعاتی” نامیده‌اند.

اما امروزه آنچه که از جامعه اطلاعاتی برداشت می‌شود، جامعه‌ای نیست که صرفاً از تکنولوژی استفاده می‌کند، بلکه ساختار اجتماعی ویژه‌ای است که با ظهور پارادایم اطلاعاتی ارتباط دارد ولی توسط آن تعیین نمی‌شود اما در عین حال، تکنولوژی‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی سمبل و نماد جامعه اطلاعاتی هستند.

مانوئل کاستلز و همچنین جان ون دایک برای این که به مفهوم جامعه اطلاعاتی بار جامعه‌شناختی بیشتری بدهند، آن را جامعه‌ای شبکه‌ای نیز نامیده‌اند؛ اما به هر حال، جامعه اطلاعاتی یا جامعه شبکه‌ای جامعه‌ای است که مبتنی بر تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی است.

پژوهش چالش‌های فرهنگی – اجتماعی فناوری‌های جدید ارتباطی - اطلاعاتی می‌افزاید: فرانک وبستر در تعریف جامعه اطلاعاتی با اتکاء به عنصر فناوری می‌گوید پیشرفت‌های خیره‌کننده در پردازش، نگهداری و انتقال اطلاعات به کاربرد تکنولوژی‌های اطلاعاتی در تمامی زوایای حیات اجتماعی انجامیده است.

این پژوهش ادامه می‌دهد: جامعه اطلاعاتی جامعه‌ای است که در آن افراد مختلف جوامع گوناگون همگی حول یک سفره فشرده جهانی نشست‌اند و با هم تعامل برقرار می‌کنند. از اینرو گفته می‌شود، جامعه اطلاعاتی، جهان فشرده شده و یگانه شده است؛ یگانگی افراد با یکدیگر در عین افتراق و تمایزشان.

در ادامه پژوهش فوق آمده است: احتمالاً یک بخش عینی و ملموس در بحث جامعه اطلاعاتی، تعریف آن با توجه به جنبه های فرهنگی آن است.

اکنون هر یک از ما در زندگی روزمره به چشم خود می بینیم که حجم اطلاعات در گردش به طرز شگفت آوری در مقایسه با چند سال قبل افزایش یافته است.

برنامه های تلویزیونی به صورت 24 ساعته در چندین کانال تهیه و عرضه می شوند و رادیوها نیز در کانال های بسیار زیادی به طور 24 ساعته برنامه پخش می کنند؛ تلویزیون های کابلی و تلویزیون های ماهواره ای و حتی خدمات اطلاعات رایانه ای نظیر تله تکس تحقق یافته است.

همه این رسانه ها به صورت ملی، منطقه ای و بین المللی در دسترس مردم قرار گرفته است و رایانه های شخصی که در خانه های بسیاری نفوذ کرده اند، اینترنت و پایگاههای on-Line اطلاعاتی را نیز به خانه های مردم برده اند.

وبلاگ های شخصی پدید آمده و انسان های مختلف را در سطح جهان همزمان تولید کننده و در عین حال مصرف کننده اطلاعات کرده است و تلفن های همراه پدید آمده و در اثر پیوند با تکنولوژی های ماهواره ای، ارتباط را نه تنها در هر شرایطی در سطح ملی تسهیل کرده است، بلکه در سطح منطقه ای و بین المللی نیز این تسهیل به طور پرشتاب در حال افزایش است.

بدیهی است همه اینها در حقیقت گواهی می دهند که ما در جامعه ای اطلاعات محور که سرشار از رسانه هاست زندگی می کنیم و این رسانه ها روزانه پیام های بسیار زیادی را منتشر می کنند و ما در معرض اطلاعات بی شمار زندگی می کنیم.

پژوهش چالش های فرهنگی – اجتماعی فناوری های جدید ارتباطی، اطلاعاتی می افزاید: به طور کلی فرهنگ کنونی آشکارا در مقایسه با تمامی دوره های قبلی سرشارتر از اطلاعات است و ما در محیطی مملو از رسانه های گوناگون زندگی می کنیم که مدام در حال نمادسازی اند. در این فضا پیام هایی تولید و مبادله می شوند که یا به خودمان مربوطند یا به دیگران و اطرافیان ما. این انفجار بزرگ اطلاعات همراه با یورش های سریع و رعدآسای نشانه ها و نمادها ما را وارد جامعه جدیدی کرده است که تنها می توان از آن به جامعه اطلاعاتی یا جامعه مبتنی بر تکنولوژی های جدید ارتباطی و اطلاعاتی تعبیر کرد.

در این گزارش پژوهشی آمده است: جامعه اطلاعاتی اجتماعات و هویت های جدیدی خلق می کند و در جامعه ای که به ارتباطات مبتنی بر صنعت چاپ، تلویزیون و تلفن متکی است، شیوه تولید به گونه ای است که هویت ها را به صورت عاقل سودمند و خودبسنده در می آورد، اما در جامعه اطلاعاتی، جامعه ای که ارتباطات الکترونیکی سیطره دارد ذهنیت ها و هویت های ناپایدار، چند لایه و پراکنده ظهور می کند.

مارک پاستر در ” عصر دوم رسانه ها“ تاکید می کند در دوره جدید که اینترنت و ارتباطات الکترونیکی در جامعه سیطره دارد، این داده ها و اطلاعات و یا به عبارت دقیق کلمه این اجتماعات مجازی هستند که هویت افراد را می سازند.

وسایل نوین اطلاعاتی و ارتباطی در اثر تغییراتی که در برداشت های بشر امروزی به وجود می آورند، هویت ها را در وضعیت کاملاً تازه ای قرار می دهند که متفاوت و حتی مغایر با گذشته است. هویت در اجتماعات مجازی جامعه اطلاعاتی در مسیر فرامیلتی شدن حرکت می کند.

در واقع ارتباطی که با اتکا به وسایل ارتباطی و اطلاعاتی جدید شکل می گیرد چشم اندازی از فهم و درک جدیدی از ذهنیت را آشکار می کند که در صورت بندی های گفتار و عملکرد که به لحاظ تاریخی محسوس اند، جان می گیرد. این ارتباطات راهگشای نگرستن به انسان به عنوان پدیده ای چندلایه، تغییرپذیر، منفعل و تکه تکه است.

در بخش دیگری از این پژوهش آمده است: پدیده ای که شکل دادن خویش را به گونه ای طراحی می کند که با هرگونه تثبیت هویت می ستیزد و جامعه اطلاعاتی مبین هویت بی ثبات، تغییرپذیر و منعطف انسان جدید است. در این جامعه بسا انسان هایی که با همسایه ها، هم محلی ها و همشهری ها و حتی هموطنان خود احساس قرابت و نزدیکی نداشته ولی با فرد دیگری در اقصا نقاط جهان احساس هویتی یکسان داشته باشند.

هویت ملی در جامعه اطلاعاتی به دلیل ظهور اجتماعات مجازی به شدت تهدید می شود و اجتماعات مجازی تهدیدی برای اجتماعات واقعی است .

در واقع در اجتماعات مجازی معمولاً افراد حداقل در یک چیز اشتراک دارند و آن علایق و منافع است که آنها را دور هم جمع می کند که این منافع که همان دسترسی به اطلاعات است .

در جوامع مبتنی بر صنعت چاپ ، تلویزیون و تلفن که جوامع ارگانیک نیز نامیده می شوند، مجموعه ای از عوامل و شاخص ها هویت افراد را می سازند، از این رو هویت آنها با آن مجموعه کاملاً همبسته و در هم تنیده است و در مقابل هرگونه بی ثباتی و تغییر پذیری می ستیزد.

هویت افراد در اجتماعات مجازی "هویت دیجیتال" است . دیگر سرزمین ، زبان بومی و محلی ، کشور، فرهنگ ملی و نژاد هویت افراد را در اجتماعات مجازی تعیین نمی کنند، بلکه این منافع است که آنها را نزد هم جمع می کند، هویت آنها را می سازد. اطلاعات هویت افراد را در جامعه جدید شکل می دهد.

در بخش دیگر این گزارش پژوهشی اشاره شده بحث برابری و نابرابری اجتماعی در جامعه اطلاعاتی که مبتنی بر دسترسی برابر یا نابرابر به اطلاعات و رسانه ها است را در دو سطح می توان مطرح کرد.

از لحاظ نظری می توان گفت مطابق آنچه که در تعریف جامعه اطلاعاتی آمده است ، رسانه های جدید اطلاع رسانی و شبکه های نوین ارتباطی و اطلاعاتی ، انتشار و دسترسی به اطلاعات و دانش را آسان تر و بهتر می سازد و سبب کاهش فاصله بین گروه ها، افراد و طبقات اجتماعی در داخل هر کشور از یک طرف و همچنین کاهش فاصله بین کشورها از طرف دیگر می شود؛ اما در عمل جهان شاهد یک "شکاف اطلاعاتی" و دسترسی نابرابر به اطلاعات رسانه ها است که با سرعت زیادی در حال افزایش است .

به طور کلی در یک جمع بندی نهایی می توان برابری و نابرابری اجتماعی را در دسترسی به رسانه های نوین ارتباطی به شرح زیر خلاصه کرد:

1. رسانه های جدید در مقایسه با رسانه های قدیمی (رسانه های دوران مدرن یعنی تلویزیون ، روزنامه و سایر نشریات ، تلفن و ...) بسیار گران هستند؛ این رسانه ها هم در سخت افزار و هم در نرم افزار خیلی سریع از مد و کارایی لازم می افتند و نسلی جدیدتر جای آنها را می گیرد.

2. رسانه های جدید در کنار رسانه های قدیمی ظهور کرده و مورد استفاده قرار می گیرد و با ظهور آنها رسانه های قدیمی از رده خارج نشده اند و در مجموع انعطاف کمی در بودجه نهایی خانواده ها برای رسانه ها و ارتباطات وجود دارد که این امر در خانواده های کم درآمد خود را بیشتر نشان می دهد.

3. تحول چند رسانه ها نیاز به خدمات شنیداری - دیداری متعامل که متضمن قدرت خرید بالا و رعایت قلمرو حقوق معنوی صاحبان آثار است را به همراه دارد.

4. استفاده نهایی رسانه های جدید سبب برانگیختگی و هدف گیری بیشتری در جستجو و بدست آوردن اطلاعات می شود. احتمالاً این ظرفیت یکی از نابرابرترین موردی است که در جامعه اطلاعاتی نزد مردم توزیع شده است .

5. زنان و روستائیان به دلیل بهره مندی کمتر از تحصیلات ، امکانات و موقعیت های اقتصادی ، اجتماعی دسترسی و بهره مندی کمتری در مقایسه با مردان و شهرنشینان به اطلاعات دارند. از این رو تکنولوژی های نوین ارتباطی و اطلاعاتی به نوبه خود می تواند این شکاف را عمیق سازد.

6. رسانه های جدید، به ویژه برای جستجو و یافتن اطلاعات تخصصی خیلی مناسب هستند. بدیهی است افرادی خواهان و علاقمند به این اطلاعات هستند که از قبل درباره آن به خوبی آگاه هستند.

7. نگاه اجمالی به رسانه های جدید ارتباطی و اطلاعاتی نشان می دهد که در طراحی و توسعه این رسانه ها توجه کمی به توانایی مالی ، نیازهای ارتباطی و تقاضاهای طبقات پایین جوامع ، اقلیت های قومی شده است .

8. انتشار عمومی رسانه های قدیمی در زمانی که رشد اقتصادی نیرومندی در جهان وجود داشت و سطح درآمد و زندگی مردم بالا رفته بود، صورت گرفت ، اما رسانه های جدید در زمان رکود نسبی اقتصادی و زمانی که تفاوت های اجتماعی و فرهنگی و درآمدهای نابرابر در بیشتر کشورهای جهان افزایش یافته است ، ظهور کرده است . انتشار رسانه های قدیمی همزمان بود با سیاست ارائه خدمات عمومی و کلان دولت ها، اما در مقابل انتشار رسانه های جدید و ساخت بزرگراه های اطلاعاتی تقریباً در زمانی است که تهور بازرگانی به کنار گذاشته شده و منافع تجاری به منظور کسب شهرت و ارائه خدمات عمومی و کلان برای تحت فشار گذاشتن بوجود آمده اند.

این پژوهش در انتها نیز آورده است: نکته قابل توجه در اینجا این است که نابرابری اطلاعاتی در گذشته و در زمان رسانه های قدیمی هم وجود داشته ، اما واقعیت این است <rdquo; که نابرابری اطلاعاتی یا نابرابری در دسترسی به اطلاعات و رسانه های نوین ارتباطی در جامعه شبکه ای افزایش خواهد یافت <ldquo;.

این امر نهایتاً ما را به یک نکته متفطن می سازد که در جامعه اطلاعاتی نابرابری اساسی و ساختاری در درون یک جامعه و بین جوامع افزایش می یابد و انسجام اجتماعی آنها به شدت تهدید می شود. اطلاعات و تکنولوژی های نوین ارتباطی جوامع جدید را به دو قطب <rdquo; دارندگان و نخبگان اطلاعات<ldquo; یعنی کسانی که در موقعیت استفاده از رسانه های جدید اطلاعاتی و ارتباطی هستند و بخش های حاشیه ای و پایین جامعه که دسترسی به این رسانه ها ندارند، تقسیم می کند. به همین منظور به قول کارن کومن می توان ادعا کرد بحث «برابری در دسترسی به تکنولوژی های نوین ارتباطی و اطلاعاتی در حال تبدیل شدن به چالش عمده ای است که ... بر مسأله دسترسی به اطلاعات ، تسهیلات آموزشی و منابع فرهنگی و نیز تمام فرصت ها و امتیازات حاصل از آنها » تأثیر خواهد گذاشت .

بخش دیگر این پژوهش به مجموعه مقالات اختصاص دارد که در این بخش مقالاتی با عناوین زیر از استادان و صاحب نظران حوزه ارتباطات و رسانه ها منتشر شده که هریک به موضوع خاصی پرداخته اند.

مقاله اول مربوط به دکتر کاظم معتمدنژاد است که به یونسکو و مقررات گذاری بین المللی ارتباطات الکترونی و کوشش های ده ساله اخیر این سازمان برای مقابله با چالش های اخلاقی ، حقوقی و اجتماعی فضای سیبرنتیک پرداخته است .

حق دسترسی آزادانه به اطلاعات و امنیت ملی دیگر مقاله این بخش است که توسط دکتر حسن نمک دوست تهرانی نگاشته شده است. دکترعلی اصغر محکی هم در مقاله ای به نگرش اخلاقی به فن آوری های نوین پرداخته است .

چالش های فرهنگی - اجتماعی شبکه های نوین ارتباطی - اطلاعاتی و فن آوری های جدید ارتباطی و اطلاعاتی و چالش های فرهنگی ایران عناوین مقالات آقایان دکتر بهزاد دوران و شعبانعلی بهرامپور است که به طور مشخص چالش های فرهنگی و اجتماعی فن آوری های نوین ارتباطی و اطلاعاتی را مورد بررسی قرار داده است .

اقوام و رسانه های ایران با چشم اندازی به آینده عنوان مقاله دکتر مهدی محسنیان راد است که چالش های قومی و رسانه های جدید را مورد توجه قرار داده است .

بنا بر اعلام مرکز خبر شورای عالی انقلاب فرهنگی، دکتر محمدمهدی فرقانی هم در مقاله ای با عنوان روزنامه نگاری سنتی ، روزنامه نگاری الکترونیک به بررسی تأثیرهای متقابل دوگونه روزنامه نگاری در ارتباط با موضوع مورد بحث پرداخته است .